

UPOSAŻENIE PROBOSZCZA PILSKIEGO W XVI–XVIII WIEKU

Założenie nowej parafii wiązało się z prawnym nadaniem aktu fundacyjnego i aktu erekcyjnego. Fundacja leżała w gestii patrona świeckiego lub kościelnego. W dokumencie tym fundator zobowiązywał się do budowy kościoła i uposażenia parafii w dobra, takie jak ziemia czy dziesięciny. Erekcji parafii doko-nywał natomiast biskup. To on określał teren przeznaczony dla duszpasterstwa i nadawał prawa kościołowi parafialnemu. W średniowieczu i długo potem przedstawiano mienie beneficjalne jako majątek kościoła parafialnego. Jednak rozróżniano dobro kościelne od proboszczowskiego. Do tego pierwszego należały budynki sakralne wraz z wyposażeniem, ziemia otaczająca kościół i cmentarz, kapitały fundacyjne oraz areal rolny. W artykule tym zajmiemy się właściwym beneficjum plebańskim, na które składały się przede wszystkim grunta orne, łąki, pastwiska, dziesięciny, gospodarstwa gospód, kmieci i rybaków oraz prawa majątkowe, takie jak wolny połów ryb, wyrąb lasu, daniny z młynów, legaty, a także dom mieszkalny wraz z zabudowaniami gospodarczymi i ogrodem¹

1. Uposażenie w ziemię

Duchowieństwo parafialne utrzymywało się w okresie staropolskim z kilku źródeł. Podstawowym i stałym czynnikiem była ziemia własna². Fundatorzy kościołów obdarowywali parafie ziemią, aby uchronić duchownych od pracy zarobkowej, co z pewnością ujemnie wpłynęłoby na działalność duszpasterską. Już od średniowiecza postanowienia licznych synodów domagały się przyznania przynajmniej jednego łanu, jako minimum potrzebnego do utrzymania proboszcza. W Polsce, szczególnie od XIII w., uposażano parafie w jeden łan ziemi całkowicie uwolniony od wszelkich podatków³

Brak dokumentu fundacyjnego nie pozwala na ustalenie pierwszego uposażenia parafii w ziemię. Dopiero Księga uposażeń z 1510 roku zawiera pierwszą

¹ Por. A. Weiss, *Parafia Komorowo – Wolsztyn w Polsce przedrozbiorowej*, Lublin 1979, s. 49.

² Por. J. Kłoczowski, L. Müllerowa, J. Skarbek, *Zarys dziejów Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 1986, s. 301.

³ Por. A. Weiss, *Parafia...*, dz. cyt., s. 49.

wzmiankę o ziemi proboszcza. Proboszcz posiadał w tym czasie łąn ziemi. Bardzo trudno podać obszar dawnego łąnu. Określenie rzeczywistej wielkości dawnych miar może być podana jedynie w przybliżeniu. W dawnej Polsce używano dwóch terminów dotyczących łąnu. Przy określeniu obszaru znajdującego się na ziemi urodzajnej, w terenie równinnym posługiwano się łąnem małym, zwanym „*flamandzkim*” W okolicach zalesionych, o słabej jakości gleby, w pomiarach gruntu używano łąnu dużego, zwanego inaczej „*frankońskim*”⁴ Okolice Piły posiadały ziemię o niskiej jakości. Ponadto teren obfitował w lasy, zarośla. Dlatego można przypuszczać, iż wielkości gruntu podawano w łąnie frankońskim, który wynosił, posługując się obecną terminologią mierniczą, około 25 ha. Taki więc zapewne areał uprawny posiadał proboszcz pilski. Za sprzedaż płodów uzyskanych z uprawy mógł uzyskać kwotę ok. 3 grzywien⁵ W roku 1628 wizytator zanotował, że proboszcz posiadał łąn roli w kilku częściach⁶ Z uprawy ziemi proboszcz mógł mieć około 40 kwintali zboża, przeważnie żyta i owsa. Sprzedając naturalia pochodzące z własnej ziemi proboszcz mógł uzyskać około 900 złp⁷

Z biegiem lat proboszcz powiększał obszar orny poprzez darowizny, kupno lub zamiany ziemi. I tak pod rokiem 1693 w waleckich aktach grodzkich istnieje zapis ziemi w kilku częściach (prawdopodobnie łąn) darowanej proboszczowi przez królową Konstancję. Oprócz ziemi ornej do nieruchomości parafialnych wliczano łąki i ogrody. Już pierwszy opis beneficjum pilskiego z 1510 roku podaje wiadomość o łące należącej do proboszcza. Następne wizytacje z XVII i XVIII wieku podają wiadomość o posiadaniu przez proboszcza kilku łąk (jedna potocznie nazywała się Sobolewska)⁸ Wizytator ks. Strzałkowski

⁴ Por. A. Weiss, *Parafia...*, dz. cyt., s. 49.

⁵ Por. R. Marciniak, *O uposażeniu plebana w Lutogniewie od XV do XVIII wieku*, [w:] *Ecclesia Posnaniensis Opuscula Mariano Banaszak Septuagenario Dedicata*, Poznań 1998, s. 75.

⁶ Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu (skrót: AAP), *Visitatio Archidiaconatus Posnaniensis a Świętosłao Strzałkowski Archidiacono Posnaniensis a. 1628–1629* (skrót: AV), sygnatura 7, k. 6 oraz Z. Boras, Zb. Dworecki, *Piła, zarys dziejów*, Piła 1993, s. 28.

⁷ Por. R. Marciniak, *O uposażeniu...*, dz. cyt., s. 81 „Korzec żyta kosztował wówczas ok. 15 złp”

⁸ AAP, *Visitatio archidiaconatus Posnaniensis Fraciscus Libowicz dr. u.iur. et theol., can. cathedr., praep. Lesznensis, visitator generalis ab episcopo Posn. Janne Joachim Tarło deputatus* (skrót: AV), sygnatura 20 k. 6 oraz *Visitatio decanatus Czarnkowievsi (et Valcensis)* (Josephus Thaddaeus Kierski episcopus Bolinensis, suffraganeus custos, vicarius gen. Et officialis Posnaniensis, visitator delegatus Stanislai Hosii episcopi Posnaniensis (skrót: AV), sygnatura 26, k. 105.

w roku 1628 zaznaczył, że do proboszcza należą dwa ogrody warzywne⁹. Jeden ogród znajdował się przy rzece, a drugi rozciągał się w stronę góry miejskiej i graniczył z dobrami Andrzeja Bronika z jednej strony i Jana Szymańskiego z drugiej¹⁰. W roku 1717 były już trzy ogrody, dwa położone koło plebani, a jeden przy kościele¹¹. W 1727 roku proboszcz posiadał 6 łąk i wolne pastwiska¹².

Najwięcej informacji odnośnie nieruchomości beneficjalnych zawierają wizytacje z XVIII wieku. Dobra proboszcza podzielone były na trzy pola, każde podzielone w kilku częściach na tzw. płosy – kawałki gruntu przecinane ogrodami, łąkami, pastwiskami. W opisie tych ziem podawano ich położenie, niestety wizytator nie zawarł żadnej wiadomości o wielkości gruntów. W 1738 roku proboszcz w swoim posiadaniu miał w okolicach Piły ziemię w trzech częściach, co wskazywałoby na uprawę w systemie trójpolowym. Dwa pola nie były zbyt dobre, bowiem wysiewano tam po 4 korce zboża na każdym, jedynie na polu rozciągającym się w stronę Motylewa wysiewano 8 korców zboża. Szacunkowo można przyjąć, że w systemie trójpolowym z 2 łąnów osiągnano plony w ilości około 120 korców. Jednak uwzględniając niską jakość gleb w parafii pilskiej, plony uzyskiwane były na pewno niższe. Do dóbr proboszczowskich należy dodać jedną mensę ziemi znajdującą się przy kościele filialnym (niegdyś parafialnym) w Łubiance. Grunt ten podzielony był na trzy części i zarządzany był przez wydelegowanego do Łubianki wikariusza¹³. Oprócz tego w wizytacji z 1727 roku wynika, że proboszcz posiadał po jednej mensie ziemi w Pokrzywnicy i Biologórze¹⁴.

Proboszczowie pilscy często swoje nieruchomości beneficjalne dawali w dzierżawę. W roku 1740 proboszcz Michał Gotszalk wydzierżawił ziemię w Białejgórze Andrzejowi Arent¹⁵. W roku 1802 ks. Ignacy Bocheński domagał się należności za wydzierżawioną łąkę Andrzejowi Prybie, za którą tenże miał płacić 4 talary rocznie¹⁶. W 1738 roku wydzierżawiono łąkę o nazwie Plebańska, która powstała poprzez wykarczowanie krzewów przez Piotra Nering¹⁷.

Tak więc dobra ziemskie (początkowo jeden łąn ziemi) będące w posiadaniu proboszczów pilskich, w przeciągu kilku wieków zostały powiększone o następne grunta orne, łąki i ogrody. W pierwszej połowie XVIII wieku proboszcz

⁹ AAP AV 7 k. 5.

¹⁰ AAP AV 26 k. 109.

¹¹ AAP AV 20 k. 329.

¹² AAP AV 20 k. 329.

¹³ AAP AV 20 k. 333.

¹⁴ tamże k. 330.

¹⁵ AAP Zespół Akt Konsystorza Generalnego i Kurii Metropolitarnej w Poznaniu (skrót: KA II), KA 8997.

¹⁶ AAP KA, sygnatura 41/2.

¹⁷ AAP AV 26 k. 109.

posiadał prawie 4 łany gruntów. Dwie ziemie o nazwie Plebaństwo i Bukowiec, oprócz tego uprawiał po jednej mense w Pokrzywnicy, Białogórze i pewien areal w Borce.

2. Dziesięciny i meszne

Obok ziemi dochody proboszcza pochodziły z dziesięcin. Początkowo pobierano dziesięcinę snopkową, która została zamieniona w roku 1634 bullą Cum si-cut ilectus papieża Urbana VIII na dziesięcinę pieniężną lub w ziarnie. Z parafii miejskich i wiejskich pleban pobierał z tytułu pracy duszpasterskiej tzw. meszne (*missalia*), a od domów mieszczan, kmieci i zagrodników tzw. stołowe (*mensalia*)¹⁸ Często mieszano pojęcia i meszne uznawano za rodzaj dziesięciny.

Pierwsze wiadomości odnośnie dochodu plebańskiego przynosi *Księga uposażeń biskupstwa poznańskiego z 1510 roku*. W tym czasie proboszcz pobierał należność pieniężną w wysokości 6 soldów od łanu z sześciu należących do miasta. Jak wskazywała księga uposażeń wszystkie łany były opustoszałe. Mieszkańcy nie uprawiający ziemi uiszczali 3 sody. W sumie więc proboszcz uzyskiwał 39 soldów. Ponadto młyn w mieście i młyn w Koszycach dawały po 3 korce zboża. Do parafii pilskiej należały wioski Motylewo, Stobno i Łubianka. Z Motylewa proboszcz otrzymywał od 3 kmieci po 1,5 korca żyta i 1,5 owsa, co dawało 9 korców zboża. Mieszkańcy Stobna, w którym było 5 kmieci, nic nie płacili. Jedynie karczmarze dawali w sumie 9 soldów i 3 denary na świętopietrze. Z Łubianki dwóch wójtów dawało 6 korców żyta i 6 korców owsa. Do tego z uprawianych 19 wólk proboszcz uzyskiwał 3 korce żyta i 3 owsa. Jedenastu karczmarzy płaciło 33 sody. Proboszcz pilski posiadał także wolny połów ryb na Gwdzie¹⁹ Wprawdzie księga uposażeń milczy na temat stołowego (*mensalia*), ale zapewne, jak było to wówczas w zwyczaju, proboszcz pobierał opłatę za pełnioną posługę duszpasterską. Na ogół płacono 1 grosz od gospodarstwa. W roku 1510 w parafii pilskiej mogło być około 20 gospodarstw razem z opuszczonymi co dawało niecałe 0,5 grzywny. Sumując to wszystko, wynika, że roczne dochody plebana pilskiego wynosiły 81 soldów i 25 korców ziarna, co w przeliczeniu na pieniądze dawało około 5 grzywien²⁰ Do tego dodać trzeba ok. 2,5 grzywny pochodzącej z własnego gospodarstwa i 0,5 grzywny z mesznego. Nie było to zbyt wiele, gdy porówna się to z dochodami kmiecia wynoszącymi w tym czasie około 5 grzywien rocznie²¹

¹⁸ Por. A. Weiss, *Parafia...*, dz. cyt., s. 52–53 oraz R. Marciniak, *O uposażeniu...*, dz. cyt., s. 73

¹⁹ AAP, CP 15 k. 35 oraz J. Nowacki, *Liber Beneficiorum Dioecesis Posnaniensis anni 1510*, Poznań 1950, s. 36.

²⁰ Por. R. Marciniak, *O uposażeniu...*, dz. cyt., s. 74.

²¹ Tamże s. 75.

Tabela 1

Dziesięciny i missalia w Pile w 1510 r.

Miejscowość i młyn	Naturalia, zboże podane w korcach	Pieniądze: soldy i denary
Piła – 6 mens wszystkie opuszczone		39 s.
Młyny	6	
Motylewo-1,5 mens i 7 opuszczonych, 3 kmieci	9	
Stobno-5 kmieci bez ziemi i 3 karczmarzy		9 s. i 3 d.
Łubianka-9 mens i 9 opuszczonych	18	33 s.
Suma	33 korce	81 s. i 3 d.

J. Nowacki, *Liber Beneficiorum Posnaniensis anni 1510*, Poznań 1950, s. 36.

Więcej informacji o uposażeniu parafii pilskiej zawartych jest w wizytacjach z XVII wieku. Mieszkańcy Piły uprawiali siedem łanów ziemi, za które dawali dziesięcinę pieniężną 19 groszy od łanu, czyli w sumie ponad 3,5 złp rocznie²² oraz meszne w sumie 9 gr. Ponadto proboszcz pobierał czynsz za dwa domy w wysokości 14 groszy rocznie. W pieniądzu przychody z miasta wynosiły ponad 4 złp. Proboszcz posiadał ponadto prawo wolnego połowu ryb na Gwdzie i trzymania w swoim gospodarstwie rybaków oraz prawo wolnego wyrębu drewna w lasach i borach pilskich²³

Z poszczególnych miejscowości należących do parafii, parafia otrzymywała dziesięciny i missalia. W sumie ze wszystkich wiosek i młynów proboszcz otrzymywał w roku 1628 ok. 39 miar zboża oraz meszne w pieniądzu. Również w Łubiance proboszcz uprawiał rolę, z której utrzymywał wikariusza. Dodać należy, że Żydzi w Pile uwolnieni byli od pracy na rzecz kościoła, ale uiszczali kwotę w wysokości 20 florenów na rzecz rektora szkoły²⁴

W drugiej połowie XVII wieku doszło, w wyniku wojny ze Szwecją, do ruiny gospodarczej Wielkopolski. Spowodowało to obniżenie dochodów duchowieństwa. Oprócz tego w początkach XVIII wieku wybuchła wojna północna, przynosząca także tragiczne dla gospodarki i ludności skutki. Da się to również zauważyć w Pile, gdzie wojska rosyjskie, pruskie i saskie plądrowały miasto i okoliczne miejscowości. Kiedy do tego dodamy epidemię dżumy, mamy pełen

²² Tamże s. 79 – jeden złoty polski równoznaczny był 36 groszom.

²³ AAP, Visitatio achidiakonatus Pszczewensis 1640–1641 (oannes Branecki administrator diocesis, archidiac. Pszczew. Et eius delegatus Andreas Swinarski can. Cathedr.) atque decanatum Oborniecensis et Czarnkoviensis rarchidiaconatus Posnaniensis (Felix Mietlicki can. Cathedr., delegatus) 1641 r. (skrót: AV), sygnatura 10, k. 5–6.

²⁴ AAP AV 7 k. 6.

obraz nieszczęść tamtych czasów. W 1641 roku mieszkańcy Piły i osadnicy nie płacili mesznego dla proboszcza²⁵ Również ks. Dobrzelewski wizytując Piłę w 1663 roku zanotował spadek dochodów proboszcza. Mieszkańcy płacili jedynie petronalia w wysokości 3 gr. Od wójtów otrzymywał po jednym korcu żyta i jęczmienia. Mieszkający w parafii ogrodnicy również płacili zbożem. Natomiast mieszkańcy miejscowości Borek meszne opłacali w pieniądzu w wysokości 20 florenów polskich²⁶

Tabela 2

Dziesięciny i meszne w 1628 roku

Miejscowość	Naturalia	Pieniądze (złote i grosze)
Piła – 7 włók		1,5 zł
Łubianka – 7 włók, 2 opuszczone	6 miar	
Motylewo – 2 włoki	6 miar	meszne nie wiadomo ile
Hamer		4 grosze na Wielkanoc
Młyny	8 miar	
Stobno – 10 włók	6 miar	
Pokrzywnica – 7 włók	3 miary	
Białogóra	3 miary	
Dolaszewo	3 miary	ogrodnicy płacą nie wiadomo ile
Zawada	3 miary	ogrodnicy płacą nie wiadomo ile
Kotuń	1 miara	
Suma	39 miar	1,5 zł i 4 grosze

AAP AV 7

Sytuacja poprawiła się dopiero w 3 dekadzie XVIII wieku. Poniższa tabela ilustruje dochody proboszcza uzyskiwane z dziesięcin i mesznego z parafii w XVIII wieku.

Jak widać z wyżej podanej tabeli wraz ze zwiększeniem liczby wiosek należących do parafii wzrosły również dochody proboszcza z tytułu dziesięcin i mesznego. Również dodać należy, iż piwowarzy od każdego warzenia piwa dawali ćwierć piwa dla proboszcza²⁷

Jak już zostało powiedziane nie wszyscy mieszkańcy chcieli wносить opłaty na rzecz proboszcza. W związku z tym dochodziło do procesów sądowych. W roku 1607 ówczesny proboszcz Marcin Osłowski wniósł skargę do króla na niemieckich osadników w Pokrzywnicy, Hucie, Białogórze, Dolaszewie, Kotuniu, Zawa-

²⁵ AAP AV 10 k. 356.

²⁶ AAP AV 14a k. 8.

²⁷ AAP AV 20 k. 329.

dzie, Borce o niepłacenie mesznego. Król nakazał staroście ujskiemu Albertowi Gajewskiemu wygzekwować od osadników należne proboszczowi dobra²⁸

Tabela 3

Diesięciny i meszne w XVIII w.

Miejscowość	Rok 1727		Rok 1738	
	naturalia zboże	pieniądze	naturalia	pieniądze
Piła	2 miary+ missalia	3 grosze od osoby	12 pół-	300 florenów
Łubianka	missalia	300 florenów	korców	
Hamer	1 miara		1 miara	
Motylewo	17 korców		6 korców	
Olędry		21 tynfów		21 tynfów
Stobno	7 korców		2 korce	
Kotuń	2 korce		2 korce	
Pokrzywnica	1,5 korca		6 korców	80 tynfów
Białogóra	3 korce		6 korców	
Dolaszewo	1,5 korca			
Zawada	1,5 korca		6 korców	
Borek		30 florenów i 12 tynfów		30 florenów
Klapsztein	1 miara		1 miara	
Mały Młyn			1 miara	
Huta			1 miara	
Suma	33,5 korca i 4 miary	30 florenów i 33 tynfy	28 kor. i 4 miary	101 tyn. i 330 fl.

AAP AV 20 k. 329-331 oraz AV 26 k. 107-111

3. Inne dochody i budynki parafialne

Inną grupą dochodów proboszcza były opłaty, zazwyczaj dobrowolne, z racji spełnianej funkcji duszpasterskiej. Duchowny pobierał opłaty przede wszystkim z racji pogrzebów. Całość opłat za pochówek nazywano sepulturą. Pobieranie tej opłaty związane było z udzieleniem wiatyku oraz prowadzeniem orszaku pogrzebowego. Pieniędzmi tymi proboszcz obowiązany był podzielić się z organistą, kościelnym i wikariuszem²⁹ Również płacono proboszczowi za udzielanie ślubu lub chrztu oraz sakramentaliów i kołody. Niestety badane doku-

²⁸ Por. P. Becker, *Über einige Schulzendorfer und über den Bau der alten katholischen Kirche in Schneidemühl nach alten Urkunden*, [w:] *Grenzmarkische heimatblätter. Abhandlungen und Berichte der historischen Abteilung der Grenzmarkischen Gesellschaft zur Erforschung und Pflege der Heimat*. Dritter Jahrgang, Schneidemühl 1927, s. 35–36.

²⁹ Por. A. Weiss, *Parafia...*, dz. cyt., s. 59.

menty nie pozwalają na odtworzenie wysokości danych opłat. Jedynie na podstawie ksiąg chrztów i pogrzebów z XVIII w. można z całą pewnością stwierdzić, że proboszcz niekiedy spełniał powyższe posługi gratis. W wizytacji z 1641 roku wizytator zanotował, że proboszcz od każdego domu pobierał 3 grosze w czasie kolędy³⁰

Dodatkowym dochodem proboszcza były procenty uzyskane z legatów. Mniejsze sumy wypożyczano mieszczanom na procent, a większe składano magistratom miejskim lub synagogom żydowskim³¹. Dokumenty pozwalają stwierdzić istnienie pobożnych legatów na rzecz duchownych w Pile. Z wizytacji z 1641 roku wynika, że od 1629 roku rodzina Katlewskich za zgodą bp. Jana de Zalesie Baikowskiego, sufragana gnieźnieńskiego i biskupa poznańskiego Mateusza Łubieńskiego ufundowała chór maryjny, który zobowiązywał proboszcza i jego dwóch wikariuszy do odprawiania przypisanych modlitw. Według ofiarodawców duchowni musieli odprawić odpowiednią ilość Mszy świętych o Matce Bożej i śpiewać godziny brewiarzowe³². Legat na 900 florenów przynosił dochód w wysokości 72 florenów rocznie³³. Wizytacja z 1727 roku zawiera informacje, że po pożarze miasta w 1629 roku zaginęły setki florenów. W czasie zarazy w XVII wieku przerwano śpiew chóru maryjnego. Od roku 1629 istniał zapis w wysokości 400 florenów zapisanych w 5 częściach. Po pożarze proboszcz uzyskiwał procent ze 100 florenów z ołtarza św. Anny zapisanych w dwóch ziemiach³⁴. Także księża pracujący w parafii ofiarowywali legaty. W XVII wieku misjonarz Albert Chroszkowic zapisał sumę 500 florenów na mszę za swoją duszę. Procent z tej sumy dawał rocznie 20 florenów³⁵. Istniały także legaty, które trzymali w swoich rękach Żydzi. W roku 1734 w synagodze chodzieskiej był legat wartości 500 florenów³⁶. W XVIII wieku liczba fundacji wzrosła do 6 na sumę 3200 florenów³⁷.

Proboszcz pilski posiadał od dawnych czasów prawo trzymania rybaków i wolnego połowu ryb³⁸ oraz pozwolenie na wolny wyrąb drzewa z borów pilskich³⁹.

W skład beneficjum wchodziły również nieruchomości. Oprócz budynku probostwa do dóbr tych wliczano zabudowania gospodarcze i domy mieszkalne z których proboszcz czerpał dochody. W roku 1628 proboszcz pobierał czynsz

³⁰ AAP AV 10 k. 357.

³¹ A. Weiss, dz. cyt., s. 61.

³² AAP AV 10 k. 355.

³³ AAP AV 20 k. 326.

³⁴ AAP AV 26 k. 103.

³⁵ AAP AV 10 k. 335.

³⁶ AAP AV 26 k. 107.

³⁷ AAP AV 26 k. 100–106.

³⁸ AAP CP 15 k. 35 oraz J. Nowacki, *Liber...*, dz. cyt., s. 36.

³⁹ AAP AV 7 k. 5.

z trzech domów w wysokości 1 złp⁴⁰ Np. w roku 1641 Żydzi pilscy płacili plebanowi 20 florenów za wynajem domu⁴¹ W roku 1727 proboszcz pobierał czynsz już z dziesięciu domów⁴² Niestety na podstawie badanych dokumentów nie udało się ustalić wysokości kwoty uzyskanej w 1727 roku z tytułu pobranego czynszu. Natomiast w roku 1738 proboszcz otrzymywał czynsz w wysokości 24 grosze od 15 obywateli pilskich⁴³

Odnosnie zabudowań probostwa, informacje zawarte w wizytacjach kościelnych są bardzo skąpe. Dopiero w dokumencie z 1738 roku istnieje zapis, że wcześniejsze probostwo spłonęło w pożarze miasta i obecny proboszcz ks. Michał Franciszek Gotszalk odbudował budynek. Dom mieszkalny składał się z dwóch pokoi i kuchni. Obok probostwa znajdowały się dwie stodoły i obora dla koni. W budynkach gospodarczych znajdowała się słodownia. W środku zabudowań było podwórze, a obok ogród⁴⁴ Ponadto w posiadłości Bukowiec już w 1641 roku była owczarnia i dom dla pasterzy⁴⁵

W wizytacji z XVIII wieku zapisywano z całą starannością tzw. *Inventarium pro loco*, czyli spis inwentarza należącego do wyposażenia probostwa. Dobra te należały do beneficjum i proboszcz nie mógł ich przepisać nikomu w testamencie. Musiał je pozostawić w parafii. Wizytacja z 1727 roku wymienia 2 konie i 2 woły⁴⁶ Pod koniec XVIII wieku inwentarz liczył 2 konie, 2 woły, 3 krowy, 4 świnie, wóz i 2 pługi⁴⁷ Żadna wizytacja nie podaje informacji, w jaki sposób proboszcz zarządzał gospodarstwem.

W pracy tej dokonano próby przedstawienia beneficjum pilskiego i różnorodnego źródła dochodów. Badane dokumenty pozwalają ustalić, że probostwo pilskie należało do dobrze uposażonych. Niestety trudno ustalić rzeczywistą wartość dochodu proboszcza. Zapewne zależało to od wielu czynników np. urodzaju, klęsk żywiołowych, wojen, liczby ludności i wsi należących do parafii i gospodarności proboszcza. Najniższe dochody notowano na przełomie XVII i XVIII wieku. Niepokoje, wojny, zaraza sprawiły zubożenie ludności, to z kolei spowodowało spadek dochodów proboszcza. Jednak już w połowie XVIII wieku sytuacja się poprawiła, nastąpił względny spokój, ludność nie miała poważnych przeszkód w rozwoju. Wtedy to można zaobserwować wzrost dochodów proboszcza pilskiego.

⁴⁰ AAP AV 7 k. 5.

⁴¹ AAP AV 10 k. 357.

⁴² AAP AV 20 k. 329.

⁴³ AAP AV 26 k. 108.

⁴⁴ AAP AV 26 k. 109.

⁴⁵ AAP AV 10 k. 357.

⁴⁶ AAP AV 20 k. 329.

⁴⁷ AAP KA II 41/1.